

non est alius a filiatione, ut recte notavit Augustinus, dicto lib. 5, de Trinit., cap. 13. Quia verbum eo ipso, quod subsistens est, procedit necessario, ut Filius: ideoque relatio ejus ad dicentem non est alia a Filiatione, quamvis species (ut sic dicam) talis relationis, non ita exprimat nomine Filii. Quanquam melius dicemus per neutram illarum vocum significari satis modum et perfectionem illius relationis, per utramque vero simul utrumque declarari. Nam voces illæ ex creaturis desumptæ sunt, in quibus nec verbum est proprie Filius, quia non est subsistens et consequenter nec est substantia in natura similis producenti, nec Filius est Verbum, quia materialiter generatur, et non per mentem. Verbum autem et Filius Dei unico respectu et dicente, et generantem Patrem respicit. Alter vero respectus ad res dictas rationis est et non realis, ideoque ad proprietates personales non spectat. Præterquam quod formaliter convenit Verbo ratione essentiali, et ut sic, secundum se ad essentialia pertinet: quod si aliquo modo est proprius Verbi, solum est, quatenus connotat modum habendi, in quo involvitur eadem proprietas filiationis, ut infra explicabitur, ideoque etiam ex hoc capite non multiplicantur proprietates Verbi.

6. *Dicere esse notionale.*—Tertio, expeditur ex dictis secunda confirmatio superiori capite in hunc locum remissa. In qua petebatur, an *Dicere* dicatur in Deo essentialiter, vel notionaliter tantum. In quo Anselmus, in Monologio, in cap. 28, significat *Dicere* esse ipsam essentialiam Dei et cap. 34, ait: *In summo Spiritu idem esse dicere quod intelligere aut scire, quæ essentialiter dicuntur.* Et ita senserunt aliqui scholastici antiqui, ut Durandus refert, qui nihilominus aiebant, Verbum tantum notionaliter dici. Sed hoc non videtur dici consequenter, nisi *Dicere* sumatur large et improprie, prout significat actionem ad extra. Hoc enim modo etiam ipsa exterior actio Dei dicitur per metaphoram locutio ejus, vel locutio aliqua exterior instar humanæ locutionis formatae, quam constat necessario esse a tota Trinitate, et hoc sensu pertinere ad essentialia et non ad notionalia. At vero loquendo de proprio *Dicere* interno, habet adæquatam correlationem cum proprio Verbo.

7. Et ideo dicendum est. Quod sicut Verbum intra Deum personaliter tantum dicitur: ita etiam *dicere*, quod est Verbum producere, vixque potest aliter defendi, quod sit notionale. Item in locutione verbali dicere idem est, quod

producere vocem ipsam, seu verbum vocis. Denique hoc modo loquitur Augustinus 15, de Trinitate, cap. 15, de verbo mentali nostro dicens: *Verbum nostrum interius dici a nobis, id est, produci.* Sic etiam intelligendum est, quod ait, cap. 10, *dicere interius idem esse, quod cogitare, juxta illud Sapientiae 2, dixerunt intra se non recte cogitantes, et Lucæ 5, ceperunt cogitare dicentes, et Matth. 9, de Pharisæis dicitur: Dixerunt intra se.* Et Christus ad illos: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris?* In cogitatione autem duo sunt, scilicet, productio actus cogitandi et hæc est propria dictio interna: et informatio intellectus per cogitationem productam, et hoc est formaliter intelligere: ut significavit D. Thomas, dicta quæst. 34, art. 1, et Scotus in 4, dist. 46, quæst. 2, ad 4, et sumitur ex 3, de Anima, cap. 7. Et ideo intelligere, ut sic essentialia est in Deo, quia non includit habitudinem originis; dicere autem proprie illam, includit, et ideo est notionale.

8. Anselmus autem vel locutus est late et improprie de *dicere*, ut D. Thomas exponit, vel locutus est identice, et quantum ad absolutum, quod includit. Nec refert, quod res ipsa representata per Verbum dici, dicatur, cum tamen non producat: quia verbum includit duplicem respectum supra declaratum, et ideo quando producit Verbum, censetur quodammodo res produci, non in esse simpliciter, sed in esse representativo, et inde communi usu factum est, ut Verbum passivum significans productionem Verbi scilicet, dici, ipsi objecto tribuatur. Quod in similibus facile constat, dicimus enim depingere imaginem et regem, et scribere litteras, et res: ita ergo dicimus Verbum, et rem representatam per Verbum. Ibi autem aliqua includitur analogia, nam dicere Verbum, est proprie producere illud, dicere autem rem est representari illam, producendo verbum ejus, et idem est de Verbo pingendi, scribendi et similibus. Et videntur locutiones fundatæ in illo principio sumpto ex Aristotele de memoria et reminiscencia, cap. 5, *idem est motus in imaginem, et in id, cujus est imago.*

CAPUT IV.

UTRUM DIVINUM VERBUM PRODUCATUR EX COGNITIONE OMNIUM, QUÆ IN DEO FORMALITER SUNT.

1. *Verbum procedit ex cognitione essentiali et attributorum.*—Ea, quæ sunt formaliter in Deo, quædam absoluta sunt, alia relativa ad

intra: nam relationes ad extra in Deo non sunt formaliter, et secundum rem, et ideo nunc de illis non loquimur. Quod ergo spectat ad absoluta, certa res est. Verbum procedere ex cognitione omnium absolutorum attributorum quæ in Deo sunt formaliter. Neque necesse est, distinguere quoad hoc inter essentialiam et attributa, quia ipsamet attributa essentialia sunt, et quasi constituunt, ut ita dicam, complementque essentialiam. Ratio autem clara est, quia Verbum procedit per actum intelligendi DEI: ergo maxime procedit per actum illum, ut terminatum ad primum objectum ejus: nam actus intelligendi neque esse, neque concipi potest sine suo primario objecto: sed primum objectum illius actus est ipsa divinitas, nam sicut ille actus est ipsum intelligere per essentialiam, ita ipsa divinitas est per se primo intelligibilis per essentialiam: ergo productio Verbi divini necessario ac primario esse debet ex cognitione ipsius divinitatis. Unde cum illa cognitio sit perfectissima et non solum quidditativa, sed etiam comprehensiva necesse est, ut sic etiam cognitio omnium attributorum essentialium, atque adeo omnium absolutorum, quæ in tali natura formaliter existunt. De hoc ergo nulla est controversia.

2. *An procedat ex cognitione relationum.*—*Prima opinio.*—Difficultas vero superest de relativis. Ubi potest referri opinio absolute negans ex Scoto, in 2, dist. 1, quæst. 1, art. 2, et quodlib. 14, § *Hic intelligendum est*, in quibus locis dicit Verbum solum procedere ex cognitione objecti primarii divinæ intellectio: et licet ibi expresse non excludat personas, aliis vero locis, ut in 1, dist. 27, quæst. 3, sentit, personas non pertinere ad primum objectum divinæ visionis, unde hac ratione videtur in præsentem illas etiam excludere. Potestque hæc opinio suaderi. Quia Pater non producit Filium ex cognitione sui, ergo neque ex cognitione Filii et a fortiori nec Spiritus sancti. Hæc posterior pars illationis per se nota est. Prior etiam est satis clara. Quia Pater non potest cognoscere se ipsum sine Filio, ad quem dicit intrinsecam habitudinem, quia cognitio illa est perfecta et intuitiva rei, prout est in se, in qua unum relativum non est prius, quam aliud. Antecedens ergo probatur, quia Pater non potest producere Filium ex cognitione Filii, ergo neque ex cogitatione sui ipsius. Probatur antecedens. Tum, quia id ex quo Verbum producit, est aliquo modo principium Verbi. Verbum autem non potest esse

principium sui ipsius. Tum etiam, quia id, ex quo Verbum producit, necessario supponitur productioni, quia illa productio est per intuitivam cognitionem, saltem quoad ea, quæ in Deo sunt, Verbum autem non potest supponi ad suam productionem. Tum denique quia Verbum est imago objecti, ex cujus cognitione producit. Verbum autem divinum non est imago sui ipsius, non ergo producit ex cognitione sui.

3. *Secunda opinio.*—Secunda opinio referri potest quorundam modernorum. Qui cum negare non audeant, Patrem se, et consequenter Filium suum cognoscendo producere Verbum, nihilominus negant, Patrem producere Verbum suum ex cognitione Spiritus sancti: nam illis visum est, rationes fortius procedere a Spiritu sancto. Quia Spiritus sanctus nullo modo potest esse principium Filii. Item, quia non solum non supponitur ad productionem Verbi, verum etiam est posterior origine, quam ipsum Verbum, et non habet tam intrinsecam connexionem cum Patre et Filio ut sic, respectu cognitionis, quantum habent ipsi Pater et Filius inter se: nam se respiciunt ut formaliter correlativa, non autem Spiritum sanctum. Denique etiam Verbum non potest esse imago Spiritus sancti, sed solius Patris, ergo non procedit ex illius cognitione.

4. *Assertio affirmativa.*—Dico autem Verbum divinum per se procedere ex cogitatione totius Trinitatis, omniumque relativorum simul cum absolutis. Est expressa sententia D. Thomæ, q. 34, art. 1, ad 3: *Pater, inquit, intelligendo se, et Filium et Spiritum sanctum concipit Verbum, ut sic tota Trinitas Verbo dicatur.* Sequitur ibi Cajetanus, et plures ex recentioribus, Torres, q. 28, art. 5, Capreolus et alii quos referam capite sexto. Sumitur ex Augustino 7, de Trin., c. 1 et 3.

5. *Ratio.*—Ratio generalis est, quia Pater producit Verbum ex cognitione perfectissima, comprehensiva, et intuitiva suæ divinitatis, ergo producit illud ex simili cognitione omnium personarum, atque adeo omnium, quæ in Deo sunt formaliter. Antecedens certissimum est, tum quia in Patre non potest intelligi imperfecta aut minus perfecta cognitio suæ divinitatis, tum etiam, qui alias Verbum divinum non esset perfectissimum, quod intelligi posset, quia perfectius est Verbum comprehensivum, quam non comprehensivum, quod est contra perfectionem illius personæ. Unde in superioribus ostendimus, illud Verbum tantum posse esse unum, quia est adæ-

quatum divinæ cognitioni, non esset autem adæquatum, nisi cognitioni comprehensivæ æquaretur. Consequentia probatur primo, quia cognitio intuitiva, omnino perfecta, terminatur ad rem, prout est in se, et secundum omnem modum et conditionem existentiae illius: modus autem existendi divinitatis est esse in tribus personis: ergo non potest esse perfectissima intuitio illius, nisi videatur in tribus, et consequenter nisi videantur illæ tres personæ. Idem vel fortius argumentum sumitur ex ratione comprehensionis: nam ad comprehensionem necessarium est, ut perfectissime cognoscantur omnia attributa, omnesque perfectiones divinitatis. Una autem perfectio est fœcunditas, vel communicabilitas ejus: hæc autem non potest exacte cognosci, nisi videantur personæ, quibus natura illi communicatur.

6. Confirmatur ac declaratur contra opinionem proxime relatam: nam Pater cognoscendo se producit imaginem sui, et ideo simul etiam cognoscit ipsam imaginem, seu Filium, ad quem dicit relationem: cognoscit autem se comprehensive, ergo cognoscit omnem potentiam suam: ergo potentiam spirandi: ergo necessario cognoscit Spiritum sanctum, ergo producit Filium ex cogitatione omnium. Simile argumentum est, quia cognoscendo se et suam essentiam, cognoscit etiam suum amorem, et ex cognitione illius producat Filium, ille autem amor, prout est in ipso Patre, non potest perfecte cognosci, quin etiam cognoscatur terminus producibilis per ipsum, quia hoc pertinet ad infinitam perfectionem illius amoris.

7. *Responsio.* — *Rejicitur.* — Respondent, hæc omnia concludere, Spiritum sanctum cognosci quidem illomet actu intelligendi, quo Verbum divinum producit, non tamen quod Verbum per se producat per illum actum, quatenus ad Spiritum sanctum terminatur, sed solum quod concomitanter utrumque habeat ille actus, scilicet, et producere Verbum, et cognoscere Spiritum sanctum. Hæc responsio præter alias difficultates, quas habet tractandas capite sexto hic non potest satisfacere. Primo, quidem eadem ratione dicitur Verbum non produci ex conditione Patris aut ipsius Verbi per se, sed solum illum actum, quo producit Verbum concomitanter habere, quod sit cognitio ipsius Patris et Verbi, quod ab ipsis non admittitur. Sequela patet, quia nulla sufficiens ratio discriminis assignari potest. Nam quod Pater, verbi gratia, sit magis idem sibi, quam cum Spiritu sancto non sufficit, tum quia est etiam magis idem sibi, quam

cum Verbo: tum etiam, quia non potest Filius vel Pater habere majorem connexionem, cum cognitione divinitatis, quam Spiritus sanctus. Hæc enim connexio non est attendenda ex identitate relationis et essentiae, prout considerantur in principio cognoscente ut sic, sed prout se tenent ex parte objecti cogniti, sub hac autem ratione tanta connexio est inter essentiam cognitam, et processionem, sicut inter eandem et paternitatem.

8. Deinde, quod paternitas sit prior origine, et quod filiatio sit terminus immediatus productionis per intellectum, non etiam sufficit, tum quia prioritas originis, ut supra ostendi, non excludit simultatem cognitionis. Item quia eadem ratione posset aliquis dicere, Verbum non cognosci per se illo actu, quo producit, sed tantum concomitanter, quia hæc duo generatim sumpta, *produci et cognosci*, formaliter distincta sunt: nam in nobis Verbum producit, et cognitione sui: imo proprie raro cognoscitur illo actu, quo producit. Ergo quamvis in divino verbo hæc duo jungantur propter infinitam perfectionem, et quasi intimam reflexionem illius actus, nihilominus posset quis dicere in ordine ad productionem Verbi, illa duo non esse per se necessaria: sed tantum concomitanter se habere. Quod si hoc falsum est, ut revera est, quia verbum illud per se est tam perfectum in esse Verbi, sicut actus ipse in esse cognitionis: eadem ratione id est falsum respectu cognitionis Spiritus sancti; quia etiam per se, et necessario pertinet ad perfectionem illius cognitionis, quod terminetur ad Spiritum sanctum; ergo et per se pertinet ad perfectionem illius Verbi, quod producat per illam cognitionem etiam ut terminatam ad Spiritum sanctum.

9. *Urgetur ratio.* — Possumus ergo eandem rationem conficere, addita illa particula *per se*: nam Verbum divinum per se procedit ex cognitione definitiva, (ut sic dicam) vel potius comprehensiva divinitatis: ergo per se procedit ex cognitione omnium, quæ ad illam comprehensionem per se necessaria sunt: sed cognitio Spiritus sancti per se est necessaria ad comprehensionem divinitatis, ut ostensum est, ergo ex illa per se procedit Verbum divinum. Et ideo invalidum est argumentum, quod fieri solet, quia si per impossibile Spiritus sancti persona non esset, vel non agnosceretur, nihilominus esset processio Verbi divini, quia est prior origine, et non pendet a posteriori: ergo signum est, cognitionem Spiritus sancti esse quasi per accidens ad productionem Verbi.

Respondetur enim, hypothesim repugnare aut fœcunditati divinitatis, aut comprehensioni ejus, et ideo nullam esse illationem. Quia tunc Verbum vel non produceretur ex comprehensione divinitatis, sicut modo, vel non acciperet divinitatem ita communicabilem, et fœcundam, sicut modo recipit. Unde necessario fieret, vel, quod Verbum divinum tunc non esset ita perfectum, sicut modo est, vel quod divinitas non esset ita communicabilis, et fœcunda, sicut modo est, vel certe utrumque et plura alia incommoda sequerentur. Quod non est mirum, quia illa hypothesis destruit mysterium, et supponit Deum carere aliqua perfectione per se illi conveniente.

10. *Confirmatio.* — Unde confirmatur ratio, quia Pater æternus cognoscendo suam divinitatem, non minori necessitate cognoscit simul Spiritum sanctum, quam seipsum et Verbum, quia proprietas Spiritus sancti non minori necessitate conjuncta est cum divinitate, quam reliquæ. Deinde illa cognitio Patris non minus est fœcunda, ut est cognitio Spiritus sancti, quam ut est cognitio ipsiusmet Patris, ergo non minus est productiva Verbi sub una, quam sub alia ratione: ergo Verbum divinum æque procedit ex utriusque personæ cognitione. Non enim producit Pater aliud Verbum diversarum rerum a se cognitarum, sed unum et idem omnium. Probatur antecedens quoad posteriorem partem, quæ sola superest probanda: quia illa cognitio æque infinita est, ut terminatur ad personam Spiritus sancti et æque necessaria, ut dixi et æque prior origine, quam Spiritus sanctus, aut Verbum, quia etiam illam habet Pater absque origine et illam communicat Verbo suo, sed fœcunditas illius cognitionis in Deo solum ex his conditionibus provenit: ergo.

11. *Objectio.* — Sed objiciunt, quia Pater non habet prius hanc cognitionem, quam Verbum ipsum, ergo ex hoc capite fieri potest, ut illa cognitio ut sic, non sit productiva Verbi. Antecedens patet: quia Pater prius est Pater quam spirator, et consequenter Filius etiam prius est Verbum, quam Pater sit spirator, quia simul spirant: et ideo Filius non accipit spirationem per processionem a Patre, sed in eo simul cum Patre resultat in eo signo, in quo producunt Spiritum sanctum: ergo eadem ratione cognitio ipsius Spiritus sancti, et activæ spirationis, quæ simul sunt, non antecedit in Patre, prius quam in Verbo: ergo ex hac parte potest non esse fœcunda ad producendum Verbum.

12. *Responsio.* — Respondetur, argumentum dupliciter deficere. Primo, quia procedit a prioritate originis ad prioritatem cognitionis, quæ non est bona illatio. Nam licet persona Spiritus sancti sit posterior origine, potest esse simul cognitione: et idem dicitur de spiratione activa, etiamsi admittatur, illam esse posteriorem origine, quam Verbum, quod infra videbimus. Quamvis ergo Pater non prius habeat relationem spirationis activæ, quam Verbum: nihilominus potius origine cognoscit illam, ut manifeste probat ratio facta, quia a se illam cognoscit, et Verbum non nisi a Patre. Secundo deficit illa ratio, quia non distinguit inter Spirationem, quatenus est relatio quasi resultans ex productione Spiritus sancti, vel quatenus est virtus spirandi: prior autem consideratio nihil ad præsens refert, sed posterior: et de illa certissimum est, prius origine esse in Patre et communicari Verbo ex vi processionis ejus, ut infra ostendemus. Et hoc satis est, ut cognitio et comprehensio tam spirationis activæ, quam personæ Spiritus sancti, sit etiam prius origine in Patre, quam in Verbo et consequenter, ut sit fœcunda ad productionem ejusdem Verbi.

13. *Replicatio.* — Dicit fortasse tandem aliquis, multa et fere omnia ex his argumentis supponere, Patrem æternum producere Verbum suum per se ex cognitione sui ipsius, id est, non tantum suæ divinitatis, sed etiam suæ personalis proprietatis: nam ex hoc principio tanquam ex notiori, videmur inferre cætera quasi a paritate rationis. At principium illud nec per se motum est, etiam supposito fidei mysterio: nec videtur satis probatum, vel certum. Nam (ut in principio dicebam) fortasse Scotus illud negaret, quia nulla persona pertinet ad primum objectum primæ intellectionis essentialis: nec est necessario connexa cum illius cognitione. Unde alibi sentit Scotus posse videri essentiam sine personis, et ut sic visam esse sufficiens objectum Beatitudinis.

14. *Solutio.* — Respondeo imprimis, fundamentalem rationem supra factam directe procedere contra eos, qui absolute aiunt, Verbum per se non procedere ex cognitione alicujus personæ, sed solius divinitatis. Quod ostendimus, repugnare cognitioni comprehensivæ et intuitivæ, qualis est cognitio divinitatis, per quam Pater producit Verbum. Deinde dicitur non sine speciali ratione, ut certius supponi, Patrem producere Filium ex cognitione sui. Tum quia certissimum est, Patrem producere Verbum, ut sui ipsius imaginem, ergo produ-

cit per se illud, ut se in illo et per illud intellectualiter repræsentet, ergo cognoscendo se, producit illud. Tum etiam, quia Patres communiter ita loquuntur, sicut etiam asserunt, Patrem et Filium producere Spiritum sanctum, se invicem diligendo: eadem autem proportionalis ratio de cognitione, quæ de amore esse potest. Tum denique, quia intellectio Patris in nullo signo rationis potest concipi prius terminari ad Verbum, ut productum per illam, quam ad Patrem ut cognitum per ipsammet, quia talis ordo rationis nullum habet in re fundamentum, ergo sicut Pater cognoscendo divinitatem suam, ita etiam se, suamque personam cognoscendo, producit Verbum suum. Recte ergo principium hoc tanquam certissimum sumitur, et ex illo cætera consequuntur, ut deductum est. Fundamenta vero aliarum opinionum nonnulla dubia petunt, quæ in sequenti capite expedientur.

CAPUT V.

RESOLVUNTUR NONNULLA DUBIA, QUÆ EX DOCTRINA SUPERIORIS CAPITIS ORIUNTUR.

1. *Primum dubium.*—Ex dictis in superiori capite nonnulla dubia deducuntur, ex quorum resolutione solutio etiam rationum aliarum opinionum patebit. Primum est, an dicendum sit, Verbum procedere ex cognitione personarum tanquam ex objecto primario vel secundario. Ratio autem dubitandi est, quia non videtur dici posse, objectum primarium, quia illa intellectio necessario terminatur prius objective ad divinitatem, quam ad relationes, quia essentia est ratio cognoscendi relationes. Unde intellectio illa, prout essentialis præintelligitur relationibus, ut sæpe dictum est, ergo ut sic terminatur solum ad divinitatem in ratione objecti cogniti, ergo primarium objectum ejus est sola divinitas. Dictum est autem in superioribus, per eandem essentialem intellectionem, prout est in Patre, produci Verbum, ergo producit Verbum ex cognitione solius essentialis, ut primarii objecti, Personarum autem ut secundarii. Quod si hanc partem tueamur, videmur reincedere in Scoti opinionem, quod Verbum non per se, sed concomitanter procedat ex cognitione personarum. Quid enim est secundario, nisi concomitanter et quasi accidentario?

2. *Explicatur dubium.*—Respondeo, interrogationem hanc non pertinere specialiter ad productionem Verbi divini, ut productio est,

sed ad actum intelligendi Dei, ut actus intelligendi est, eo enim modo, quo actus ille in ratione cognitionis attingit personas, ut repræsentatas et cognitatas per illum: eodem modo est ratio producendi Verbum, adjuncta conditione necessaria ex parte paternitatis. De ipso vero actu intelligendo ut sic, dicendum est, non concomitanter, sed per se, et quasi unico simplicissimo intuitu attingere essentiam et relationes. Concomitantia enim esset, si in illo actu intelligeremus duos ratione distinctos cum fundamento in re, per duas habitudines, unam ad essentiam, et alteram ad personas: ita ut unus formaliter in alio non includatur secundum nostros conceptus, sed per se unusquisque constituatur in ordine ad suum objectum, licet unus intelligatur resultare ex altero, et hac ratione actus ille, ut in se est, dicatur primario terminari ad essentiam, et secundario ad relationes. At hic modus concomitantia verus non est, quia essentia Dei ita est in re ipsa connexa cum relationibus, non solum in ratione entis per simplicissimam identitatem, sed etiam in ratione objecti intelligibilis, per essentialem ordinem ad illas relationes, ut non possit, prout est, in se videri, nedum comprehenditur, attingendo ipsam Deitatem, eodem quasi intuitu, et respectu attingit etiam personas; et hoc satis est, ut non tantum concomitanter, sed etiam per se, ac formaliter et essentialiter illa intellectio, eo ipso, quod est cognitio essentialis, sit etiam cognitio personarum. Quamvis enim fortasse verum sit, divinitatem ipsam esse rationem attingendi et cognoscendi personas, non tamen per actum ratione distinctum, sed eodem omnino.

3. Unde licet concedamus, illum actum intelligendi ut essentialem prius ratione esse in hoc DEO, quam in personis: nihilominus dicendum est, hunc Deum per illum actum cognoscere non tantum divinitatem et substantiam essentialem, sed etiam personalem, quia per illum perfecte comprehendit, et intuetur suam naturam, prout in se est. Quod si nos præscindimus illum actum in hoc DEO ut terminatum objective ad eundem Deum, sic præcisum et abstractum a personis: non est quia intelligimus, eundem actum etiam, ut existentem in hoc Deo non attingere personalitates objective. Sic enim esset abstractio negativa, et in ea esset falsitas, et mendacium, solum ergo ex parte nostra præscindere possumus, considerando unum et non considerando aliud, quia illud, quod sic abstrahimus, non

prout in se est, sed confuse tantum cognoscimus per illum actum. Quocirca licet personalitates non sint de essentia divinitatis, ut supra diximus: nihilominus est de essentia intellectionis essentialis Dei, attingere personalitates in ratione objecti cogniti, quia de essentia ejus est, esse comprehensionem Divinitatis, comprehensio autem totum hoc complectitur. Dices. Qui fieri potest, ut personæ videantur per intellectionem essentialem prius ratione, quam producantur, et consequenter prius ratione, quam existant? Respondetur, quia visio illa nec sumitur ab illo objecto quasi secundario, sed ex vi essentialis haberi potest, nec ex parte termini supponitur necessario actualis existentia ad visionem intuitivam pro omni signo rationis, sed potest esse prior existentia visionis, quam rei visæ. Nam si Deus potest intueri futuras creaturas prius duratione, imo æternitate, quam ipsæ existant, cur non poterit Deus ut sic, videre personas prius ratione, vel origine, quam producantur? totumque hoc ex tertio dubio fiet clarius.

4. *Resolutio dubii.*—Juxta hanc ergo doctrinam formaliter respondendo ad dubium propositum, sub distinctione dicendum est, si illud *primario* et *secundario*, sumantur ex parte actus, sic Verbum primario et per se produci per cognitionem personarum, quia ille actus intelligendi, quo producit, essentialiter, ac subinde per se primo habet, quod sit cognitio, non tantum essentialis, sed etiam personarum. Et ita constat non concomitanter, sed per se, ac formaliter procedere Verbum ex cognitione personarum. Si vero illæ voces sumantur ex parte objecti, sic non est inconveniens concedere, relationes non ita primario pertinere ad objectum illius intellectionis, sicut divinitatem ipsam, quod bene suadet illa ratio, quia divinitas est quasi medium et ratio attingendi relationes. Sicut enim ad ipsum esse Dei non æque primo, nec ita essentialiter comparantur relationes, sicut essentia, licet esse DEI simplicissimum sit, ita ex parte objecti non æque primo comparantur essentia, et relationes ad intellectionem Dei, licet illa simplicissima sit. Quamvis autem hoc modo dicamus, Verbum procedere ex cognitione personarum, tanquam ex cognitione objecti aliquo modo secundarii, non inde bene infertur, concomitanter tantum, et non per se produci ex cognitione personarum. Quia concomitantia dicit pluralitatem actuum sese concomitantium cum proportionem, id est, vel secundum rem, vel secundum rationem. Hic autem non sunt plures actus, ut de-

claratum est, sed pluralitas est in objectis, et in eis non est sola concomitantia, sed ordo per se, quatenus unum est ratio cognoscendi aliud, quod sine illo cognosci non potest extrinseca ratione, et quasi habitudine sua, et non solum propter identitatem, aut concomitantiam ex parte actus, ut satis declaratum est, et in sequentibus necessarium erit fere similia attingere.

5. *Secundum dubium.*—Secundum dubium est, an possit dici, Verbum esse principium suæ processionis et similiter, an Spiritus sanctus dici possit principium productionis Verbi. Et dubitandi ratio est, quia objectum cognitum solet esse principium cognitionis et termini ejus. Diximus autem, Verbum et Spiritum sanctum esse objectum cognitum per eam cognitionem, per quam producit Verbum, sunt ergo principium ejus. At hoc plane absurdum est, ut recte dicebat Scotus, quia nec una persona potest esse principium sui ipsius, nec persona procedens potest esse principium personæ producentis ipsam.

6. *Resolutio.*—Dico ergo nullo modo id admittendum esse, ut ratio proxime facta evidenter probat. Neque id sequitur ex superiori doctrina. Quia vel est sermo de principio quod, vel quo. De priori clarum est, objectum cognitum non semper esse principium quod cognitionis, vel termini per illam producti, nam in visione beatifica Deus est objectum cognitum, et tamen non est principium, quod proxime producit illam visionem, sed beatus et in multis aliis fieri potest inductio. Et ratio est, quia de ratione objecti cogniti, ut sic, ad summum est, quod sit aliquo modo ratio cognoscendi, vel producendi, non vero quod sit ipsum cognoscens, vel producens per cognitionem. Si vero sit sermo de principio quo, dicendum est, tunc solum rem cognitam esse principium quo cognitionis, aut Verbi, quando vel per se ipsam unitur cognoscenti in ratione speciei intelligibilis, vel quando est principium speciei intelligibilis, vel illius rei, quæ vicem ejus gerit, quod alias dici solet, quando non solum est objectum terminativum, sed etiam motivum, seu quando cognoscens cognitionem accipit a re cognita: nam si ex se illam habeat, non oportet, ut res cognita sit principium cognitionis ejus, et consequenter nec Verbi ejus. Ita vero se habet æternus Pater respectu Verbi et Spiritus sancti: non enim ab eis accipit cognitionem, nec virtutem, aut quasi speciem ad cognoscendum, nec filiatio, aut processio per sese quasi uniuntur Patri,